

Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Děti v předškolním věku a volný čas

Autorka práce: Bc. Michaela Lomová

Obor studia: Pedagogika volného času

Posudek vypracovala: Mgr. Martina Kočerová

Datum: 2. května 2016

Autorka ve své práci pojednává volný čas ve vztahu k dětem předškolního věku. Z pohledu vývojové psychologie popisuje dítě předškolního věku a výchovná prostředí, jimiž jsou rodina a mateřská škola. Navazuje pojednáním volného času z pohledu pedagogiky volného času a hry, jako základní činnosti dětí v předškolním věku. Práci uzavírá popisem uskutečněného výzkumného šetření.

Hodnocení práce, jejíž autorkou je Michaela Lomová, bylo provedeno na základě kritérií, která stanovuje Metodická pomůcka ke zpracování závěrečných prací, verze 1.0 z roku 2010.

Po formální stránce práce vykazuje nedostatky spíše drobného charakteru. Jednopísmenné spojky a předložky jsou ponechány na konci řádků (s. 6, 8, 9, 12, 19, 21, ..., 41, 42, 43, ..., 56, 58, 68). U tabulek zařazených v textu chybí popisky (s. 59–64). Zdroje v seznamu zdrojů vykazují nedostatky oproti požadované normě: jméno autora je uváděno celé, pořadí příjmení a jména autora je nejednotné, u odkazů na internetové zdroje je ponechán hyperlinkový odkaz aj. Závažným nedostatkem je nevhodná práce s citacemi a forma, v jaké jsou uváděny zdroje průběžně v textu. Zdroje odpovídají přímým citacím, které ovšem v práci nejsou vyznačeny (asi jediná je vyznačena na s. 56). Forma zdrojů neodpovídá požadované normě. U mnohých citací autorka nevyhází z primárních zdrojů (např. na s. 20 Matějček in Vágnerová, s. 32 Opaschowski in Kaplánek, s. 34 Filipcová in Knotová a další, s. 35 Opaschowski in Knotová a další na s. 41, 42, 49).

Po jazykové stránce, práce neobsahuje pravopisné chyby a jen málo gramatických chyb (např. záměna krátkého písmene za dlouhé na s. 6, chybná koncovka např. na s. 17 „...alternativ soužití a reprodukčního proces.“ aj.). Práce je psána odborným jazykem. V práci se nachází typografické chyby spíše drobnějšího charakteru (např. mezery mezi pomlčkou a číslicí na s. 33, 48; záměna spojovníku za pomlčku na s. 10, 11, 15; mezera mezi spojovníkem a slovy na s. 9 a nezopakování spojovníku na začátku další řádky na s. 11). Po stylistické stránce práce vykazuje nedostatky, které ale většinou nesnižují srozumitelnost textu (např. na s. 6 „...identifikovat eventuelně kategorie vnímanými dětmi jako volný čas.“, s. 68 „Snaží se o co nejpevnější základy života pro své děti a odbornou knihou, která by jim v tomto pomohla, by jistě ocenili.“

Obsahová stránka práce

Práce sestává z úvodu, statě a závěru, uveden je také abstrakt. V úvodu autorka formuluje cíl práce, kterým je zjistit, zda děti předškolního věku prožívají některé časové periody ve svém životě jako volný čas. Shodný cíl

pojednává také v závěru práce. Pro empirické šetření, které je součástí této práce je cílem najít kategorie charakteristické pro prožitek času u dětí v předškolním věku a identifikovat eventuelně kategorie vnímané dětmi jako volný čas. Na první pohled struktura práce sleduje formulovaný cíl, když se ale zaměříme na obsah kapitol, zjistíme, že tento z velké části nesleduje cíl práce a mnohdy ani obsah kapitol neodpovídá jejich názvům. Obsah kapitol 1 až 3 má být teoretickým základem pro empirické šetření popsané v kapitole 4. Téměř 100% těchto kapitol tvoří citace, nevíme zda přímé, či nepřímé (jak bylo již uvedeno forma odkazů odpovídá přímým citacím, ale ty nejsou v textu vyznačeny).

Procházíme-li prací, pak nacházíme jen velmi málo nepřevzatého textu, jehož původcem by byla sama autorka. Jedná se o strany 38, 57-69, což činí pouhých 14 stran z celkového počtu 73 (bez příloh). Citované části textu autorka ponechává, aniž by je propojila do celku, který by vykazoval vnitřní jednotu. Výsledkem je, že se v práci často vyskytují téměř identické informace na několika místech dokonce v rámci jedné kapitoly. Např. v rámci čtyř po sobě jdoucích odstavců, každý z jiného zdroje, na stranách 15 a 16 čteme: „rodina je nejdůležitější společenská skupina“, „rodina je ojedinělým typem sociální skupiny“, „rodina je základní sociální skupinou“ a obdobně na celé řadě dalších míst. Pouhé umístění jedné citace za druhou má za následek nejen opakování shodných informací, ale také nesystematické sledování zaměření jednotlivých kapitol. Např. kapitola 1.2 nese název Předškolní dítě, rodina a volný čas, o předškolním dítěti se v této kapitole ale nedočteme téměř nic, na volný čas se snad dá vztáhnout jediná věta „Předškolák utíká mezi ostatní děti každou volnou chvíli.“ a zbytek kapitoly se věnuje rodině.

Dalším důsledkem jsou tvrzení, která jsou protichůdná, což by nebylo nic nevhodného, kdyby s nimi autorka dále pracovala, to se ale neděje a tak se např. na s. 8 dočteme, že „není správné toto období spojovat jen s mateřskou školou, protože mnoho dětí mateřskou školu nenavštěvuje.“ a na s. 19 s tvrzením, že „Mateřskou školu navštěvují všechny děti předškolního věku.“ Nejzávažnějším důsledkem nevhodné práce s citacemi je, že obsah kapitol často nesleduje cíl práce, který je zaměřen na děti předškolního věku, ale k této věkové kategorii není text vztažen. Tak v souvislosti s dětmi předškolního věku a jejich trávením volného času působí až komicky, když na straně 33 čteme, že mezi vybrané aktivity volného času řadíme zahrádkaření, kutilství a ruční práce, ale také výkon veřejných funkcí, schůze a práce ve společenských a politických organizacích.

Na mnoha místech pak autorka uvádí nejrůznější tvrzení, která nijak nezdůvodňuje, není zřejmé, z čeho vyplývají a spokojuje se s tím, že jsou to tvrzení citovaná z odborné literatury, někdy zřejmě autorkou modifikovaná tak, že jen stěží rozumíme jejich smyslu, zejména v souvislosti s cílem práce. Namátkou můžeme uvést 1. odstavec na straně 8, kapitolu 1.1.1, funkce rodiny na s. 16–17, 1. odstavec kapitoly 2.2, 1. odstavec kapitoly 2.5 a na s. 45 tvrzení, že „Hra u předškolních dětí je neverbální symbolickou funkcí.“ Záměrné propojení kapitol chybí a jen stěží toto může nahradit text na straně 38. V kapitole 3 autorka pojednává hru, jako činnost související s volným časem v předškolním věku, ale tato volba zůstává bez zdůvodnění a je otázkou, proč se zabývá právě jen hrou, když děti svůj čas tráví i jinými činnostmi a ani empirické šetření není zaměřeno na téma hry.

Vzhledem k cíli práce bychom čekali, že si autorka na začátku práce definuje volný čas dětí předškolního věku a tím vymezí také prostor, v němž se bude dále pohybovat. K tomu ale nedochází a tak práce působí dojmem kompilátu všeho, co se autorce podařilo najít v odborné literatuře a jen trochu to souviselo s tématem. Volný čas vzhledem k cílové skupině definuje až na straně 38 a to, jako „čas, ve kterém děti v předškolním věku zažívají svobodu a spontaneitu ve volbě činností, přičemž tento čas může dítě prožít i v rámci organizovaného času“. Zároveň uvádí, že

„dítě má jen malou míru svobodného rozhodování, jejich čas řídí dospělé osoby. Děti tedy prožívají volný čas především v rámci organizovaného volného času.“ K jasnému vymezení volného času u dětí předškolního věku tedy nedochází a to se odráží i v empirickém šetření a interpretaci výsledků prezentovaných v kapitole 4.5 a závěru práce.

Na straně 55 autorka uvádí výzkumné otázky, u nichž ale není zřejmé, na čem jsou založeny a jaká jsou kritéria jejich posouzení. Také formulace otázek je nejednoznačná, např. „Souvisí nějak oblíbenost některých činností s ...?“ Pokud se podíváme na otázky, které autorka kladla dětem, není zřejmé, s jakými výzkumnými otázkami která z nich souvisí. Místo toho autorka uvádí popis použitých metod jen velice obecně a konkrétně se o aplikované metodě dozvídáme jen, že jde o polostrukturovaný rozhovor. Také popis výzkumného vzorku je naprosto nedostatečný. Autorka neuvádí kritéria výběru, jak výběr probíhal, neuvádí ani věkové složení respondentů. V kapitole 1 autorka uvádí velmi široké věkové vymezení dětí předškolního věku a i kdybychom se drželi užšího vymezení, tj. 3–6 let, bylo by toto věkové rozpětí velmi zásadní při empirickém šetření. S dětmi 3 letými není jistě možné vést rozhovor stejně, jako s dětmi 6 letými, také formulace otázek by zřejmě nebyla shodná apod. Obdobně nejasně je popsán průběh sběru dat, kdy není zřejmé, zda autorka vedla rozhovor s každým dítětem zvlášť, či ve skupině a zda tedy motivační příběh četla všem dětem najednou, či každému zvlášť. Pokud každému dítěti zvlášť, pak je s podivem, že celý rozhovor trval průměrně pouhých 15 minut. Otázkou také je, zda autorka provedla předvýzkum a ověřila tak vhodnost výzkumného nástroje včetně motivačního příběhu. Ve své práci se o tom nezmiňuje a nijak hlouběji nediskutuje ani zvolený motivační příběh.

V kapitole 4.4 autorka popisuje kódování získaných dat, ale jaká byla kritéria, dle nichž kódování probíhalo uvedena nejsou, autorka pouze konstatuje, že „tím, že k sobě během analýzy dat řadila výroky, které vykazovaly určitou podobnost, dospěla k následujícím kategoriím a tak dospěla k závěru, že...“. Kritériem tedy byla „určitá podobnost“, což je poněkud vágní kritérium, aby se z něj daly vyvozovat jasné závěry.

Závěr, který autorka na základě provedeného empirického šetření formuluje, je založen na analogii s pracovním časem, a to přesto, že pro účely výzkumu byla přijata definice volného času jako „času, ve kterém děti v předškolním věku zažívají svobodu a spontaneitu ve volbě činností, přičemž tento čas může dítě prožít i v rámci organizovaného času“. Jde tedy o čas, jehož hodnota (nebo také smysl) je založena na stavu bytí a nikoliv na čase, či aktivitách. Naopak byla odmítnuta definice, že volný čas může představovat čas mimo povinnost pobytu v mateřské škole“ (strana 38) a tudíž vnímání času rozdělené na čas volna a čas povinností. Zdá se, že tato nejednotnost je výsledkem již zmíněné vnitřní nejednoty, která se prolíná celou prací.

Zásadní otázkou, kterou empirické šetření vzbuzuje je, zda z jeho výsledků skutečně vyplývají závěry, které autorka ve své práci prezentuje. Jak si např. může být jista kritérii, které děti aplikují, když tato nijak neověřila, nebo se o tom alespoň nezmiňuje. Uvádí, že „dětí předškolního věku prožívají volný čas na základě svobodné volby. Pokud si tedy mohou samy vybrat a zvolit činnost, lze u nich hovořit o volném čase. Oproti dospělým, kteří za svůj volný čas považují i regeneraci sil, tak děti toto nepovažují za volno. Mají to spojené spíše s povinnostmi, jsou to činnosti, které dělají na popud dospělého, a teď je musí dělat.“ Zároveň se zdá, že tento závěr, tedy kritérium vnímání volného času na základě svobodné volby sama autorka zpochybňuje, když tvrdí, že je „zajímavé, že děti předškolního věku považují činnosti, které jsou spojené s jejich učením za oblíbené. Sice je provozovat na přání dospělých musí, ale buď stejně patří do jejich oblíbených činností, nebo dospělí respektují jejich svobodnou volbu.“

Nemohou být tedy výsledky interpretovány např. na základě teorie potřeb (princip homeostáze), kdy nenaplněná potřeba je motivací k usměrnění aktivity vedoucí k naplnění této potřeby? Jestliže víme, že potřeby dítěte předškolního věku jsou spojené např. s pohybem, socializací, objevováním světa kolem sebe a zároveň, že dítě žije přítomností a časem se příliš nezabývá, snadno odvodíme, že dítě dělá rádo to, co naplňuje tyto přirozené vývojové potřeby. Pokud tedy čas trávený v mateřské škole je spojen s naplňováním těchto potřeb, včetně socializace, pak jej zřejmě nebude vnímat jako čas povinností a tudíž negativně. Obdobně pak i činnosti, ke kterým jej sice vybídli dospělí, ale jsou v souladu s těmito potřebami. Naopak dítě v tomto věku bude vnímat negativně každý čas, kdy nemůže zmíněné potřeby naplňovat a to je zejména čas odpočinku, který často přichází v době určené dospělými, nikoliv, když dítě prožívá potřebu odpočinku. Není tedy toto kritérium vnímání volného času pravděpodobnější, než autorkou uvedená svobodná volba?

Spíše na okraj pak otázka svobodné volby u dětí předškolního věku. Jak si autorka definovala pro svou práci pojem *svobodná volba*, když už toto kritérium aplikuje? Pokud bychom přijali teorii potřeb, pak je otázkou, zda můžeme mluvit o svobodné volbě, když jednání je podmíněno vnitřní potřebou. Je taková volba skutečně svobodná, nebo o svobodné volbě můžeme uvažovat až tehdy, když je jedinec schopen se rozhodnout i nenásledovat potřebu, což by znamenalo, že u dětí předškolního věku můžeme o svobodné volbě uvažovat jen stěží?

Celkové zhodnocení práce

Po formální stránce práce vykazuje nedostatky drobného charakteru, závažné nedostatky se týkají práce s citacemi. Po jazykové stránce lze práci považovat za průměrnou a to zejména proto, že téměř celá práce je kompilátem myšlenek převzatých od jiných autorů, původního textu autorky je minimum. Po obsahové stránce práce vykazuje celou řadu nedostatků. Přesto, že cíl práce je formulován celkem jasně, struktura práce a zejména obsah kapitol tento cíl nesledují. Práce nevykazuje vnitřní jednotu a to ani v rámci jednotlivých kapitol, ani jako celek. Pohybuje se na rovině popisné, kdy jsou vedle sebe postaveny citace z odborných zdrojů, které nejsou dány do vzájemného vztahu, často si protirečí anebo se v nich často opakují shodné myšlenky. Jejich vzájemné porovnání, aplikace, analýza a syntéza se v práci vyskytují jen velmi zřídka, nebo se spíše nevyskytují. Provázanost teoretických poznatků s empirickým šetřením je minimální, popis metodologie výzkumného šetření je nedostatečný, způsob práce s výsledky a jejich interpretace jsou sporné. Práce nesplňuje požadavky na diplomové práce.

Na základě uvedených nedostatků nedoporučuji práci k obhajobě.